

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1669

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1669
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
12 maart 2019

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN ALEXANDRE FABRI [ORANGE]
31 JANUARI 1669
6692A

Antwoord op een verloren gegane brief van Fabri van januari 1669.

Samenvatting: Huygens dankt Fabri voor diens reactie op Huygens' brief van 27 december 1668 (**6690**). Hij geeft nog eens zijn kritiek op de weigering het *Te Deum* te laten zingen en roept de eedaflegging in herinnering. Huygens meldt met nadruk dat de macht van de aartsbisschop niet zover reikt. Huygens beschouwt de zaak als afgedaan, wanneer Fabri bereid is een nieuwe akte te tekenen.

Van een antwoord van Fabri is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 203-204: afschrift (apograaf).

Namen: Domenico Marini (Dominique de Marino, aartsbischop van Avignon); Étienne de Milet (heer van Mézinay); Jean Sauzin; Willem III.

Titels: *Te Deum*.

Categorie: 1E6.

Opmerkingen: Worp noemt ook nog brieven over deze kwestie van 14 en 21 februari en 11 april.

Transcriptie

Copie.

¹À Monsieur Fabri, Évêque d'Orange.

À La Haye, ce dernier de Janvier 1669.

Monsieur,

Vous me faites plaisir de prendre vostre aise, en m'escrivant et de choisir quelque langue Chrestienne que ce soit, qui vous est la mieux en main, quoyque dans les deux que je vous ay veu mettre en œuvre, je ne voy pas que vous vous cédiez ou surpassiez d'un ou d'autre costé. Si j'estois un peu plus de loisir que je ne suis présentement, vous me verriez faire quelqu'effort Romain, qui peut-estre seroit intelligible et passable, non pas à vostre rigueur, mais à vostre discrétion. Ce sera un passetemps dont je pourray vous régaler une autre fois.

Je ne puis m'empescher de vous tesmoigner que je voy avec deplaisir, qu'il se va levant des petits sujets de mésintelligence entre vous, Monsieur, et Monsieur le Commandant. La conformité de religion seulement devoit empescher celà. Pour moy, bien que ses paroles que vous me ²contez sentent un peu les brusque[s], il me semble qu'en charité il y a moyen de les interpreter en sens médiocre. Mais ce n'est pas à moy à en faire la leçon à une personne de vostre ordre.

Bien puis-je vous dire *che non mi sono accorto* d'aucun advis, par lequel il ayt tasché d'aggraver icy le refus que vous luy avez fait du *Te Deum*. D'autres en ont parlé avec plus de ressentiment et d'indignation, qui m'a souvent fait souhaitter que la chose n'eust esté arrivée. Nommément parcequ'on a sceu que de vos propres et principaux Catholiques-Romains y ont trop à redire et ont pris peine à vous porter à cest office.

L'autorité de Monsieur vostre Archevesque n'est pas de mise parmi nous, comme vous sçavez, ni ³la règle avouée par d'autres gens d'église chez de nos voisins, qui ne laissent pas de faire cest office pour leurs Princes, quoyque non des leurs. De mon costé, Monsieur, vous me ferez justice de croire que je tasche et tascheray

1. Naam geadresseerde autograaf.

2. Leesbaar is: <cotte[...]>.

3. <sa>.

tousjours de vous maintenir dans les bonnes graces de Son Altesse et dans la réputation des fidelles intentions que je soustiens que vous avez pour son service.

Pour l'affaire du serment, j'ay rapporté que vous estes fort content de signer un nouvel acte, conforme à celui | 204 | qui vous avoit esté proposé et ainsi une fin sera mise à cest affaire, laquelle véritablement il ne valoit pas la peine de remuer pour si peu d'interest que vous y pouvez avoir. Permettez-moy de revenir, en concluant à mon principe et de vous exhorter à vivre en paix et concorde avec tout le monde, de quoy je vous ay déclaré le plus capable. Puisqu'on eust pû choisir, Monsieur Milet, dit-on, m'a morgué au ⁴*sibi somnia fingens* de ⁵je ne sçay quelles trames que j'ay ourdies contre luy avec le Sieur Griffier Sausin, à quoy Dieu sçait que je n'ay non plus songé en ma vie, qu'à me faire Pape de Rome, et je n'ay pu m'empescher de rire, quand j'ay veu les gens se brouiller la cervelle de si faux ombrages, mais je laisse faire à un chacun à sa mode, et veux estre ami d'un chacun en dépit d'eux. Cependant je ne vous tiens pas de ce nombre, car je m'imagine que vous soffrez sans répugnance que je me die sans reserve,

Monsieur,

[etc.]

Vertaling

Aan de heer [Alexandri] Fabri, bisschop van Orange.

Den Haag, 31 januari 1669.

Mijnheer,

Het doet mij genoeg dat u mij in rust schrijft en dat u een christelijke ⁶taal kiest, die u het beste past, hoewel ik in de twee ⁷brieven, die ik u heb zien opstellen, niet zie dat u voor uzelf onderdoet of uzelf op een of andere manier overtreft. Als ik wat meer vrije tijd had dan ik thans heb, zou u mij een poging in het Latijn zien wagen, die misschien begrijpelijk en aanvaardbaar is, niet voor uw onverbiddelijkheid, maar wel voor uw consideratie. Dat is een tijdverdrijf waarop ik u een andere keer kan onthalen.

Ik kan niet nalaten u te betuigen dat ik met ongenoegen zie dat er kleine brokjes misverstand zijn gerezen tussen u en mijnheer de ⁸commandant. Alleen al de gemeenschappelijke godsdienst had dat moeten verhinderen. Hoewel de woorden die u mij uit zijn mond toevoegt mij enigszins kortaf klinken, lijkt het mij wel mogelijk ze met enige goede wil ten positieve te duiden. Maar het is niet aan mij een persoon van uw kaliber een lesje te lezen.

Ik kan u wel zeggen [└]dat ik [┘] geen enkel argument [└]onder ogen heb gehad,[┘] waarmee hij hier heeft getracht de weigering nog te ondersteunen, die u hem hebt gegeven ten aanzien van het *Te Deum*. Anderen hebben er met meer emotie en verontwaardiging over gesproken, wat mij dikwijls heeft doen wensen dat het nooit was gebeurd. Voornamelijk omdat men wist dat uw eigen Rooms-katholieken hier veel tegen in te brengen hadden en moeite hebben gedaan om u tot die dienst te bewegen.

Het gezag van mijnheer uw ⁹aartsbisschop wordt door ons niet erkend, zoals u weet, noch de regel die beleden wordt door andere kerkelijke lieden bij onze burens, die niet nalaten de dienst te laten uitvoeren voor hun vorsten, al zijn die niet van hun geloof. Van mijn kant zou u mij, mijnheer, recht doen te geloven dat ik

4. Vergilius, *Ecloge*, VIII, 108: 'Credimus? an, qui amant, sibi somnia fingunt?'

5. <ce>.

6. Het Latijn?

7. Fabri aan Huygens, 5 december 1668 en midden januari 1669 (beide verloren?).

8. Étienne de Milet.

9. Domenico Marini (Dominique de Marino), aartsbischop van Avignon.

tracht en altijd zal trachten u in de genade van Zijne ¹⁰Hoogheid te bewaren, en in de reputatie van de getrouwe intenties waarvan ik volhoud dat u ze heeft te zijnen dienste.

Wat betreft de eedaflegging heb ik de boodschap overgebracht dat u ten volle bereid bent een nieuwe akte te tekenen, gelijkkluidend aan die welke u was voorgelegd en zo zal er een einde komen aan deze zaak, die echt de moeite niet waard was te herkauwen voor het weinige dat die u op kan brengen. Staat u mij toe, terwijl ik mijn grondbeginsel bepleit en u aanspoor in vrede en harmonie te leven met iedereen, terug te komen op datgene waartoe ik u het meest geschikt heb verklaard. Omdat men heeft kunnen kiezen, heeft de heer [Etienne] Milet, zo zegt men, mij getrotseerd tot aan ¹¹ het verzinnen van zijn eigen dromen,¹ vanwege een of ander complot dat ik tegen hem zou hebben gesmeed met behulp van mijnheer de griffier [Jean] Sauzin, waarvan God weet dat ik er van mijn leven niet méér aan heb gedacht dan mij paus van Rome te laten maken. Ik heb mijn lachen niet kunnen inhouden, toen ik zag hoe mensen zich het hoofd braken over zulke valse hersenschimmen, maar ik laat ieder in zijn waarde en wil huns ondanks ieders vriend zijn. Toch schaar ik u niet onder hen, want ik stel mij voor dat u zonder tegenzin toestaat dat ik mij onvoorwaardelijk noem,

mijnheer,

[enz.].

10. Willem III.

11. Vergilius, *Eclogæ*, VIII, 108: ‘Geloven wij niet dat zij die beminnen *hun eigen dromen verzinnen*?’

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]

AAN OTTO VON SCHWERIN [BERLIJN]

10 MEI 1669

6705

Aanbevelingsbrief van Huygens voor zijn zoon Lodewijk.

Samenvatting: Huygens beveelt zijn zoon Lodewijk aan in verband met het residentschap van de keurvorst van Brandenburg in Den Haag. Hij herinnert Schwerin aan de liefde voor de muziek die zij met elkaar delen. Als Schwerin liefhebbers van het theorbespel kent, zal Huygens desgewenst een aantal stukken van zijn hand toezenden.

Van een antwoord van Schwerin is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 241-243: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 57, pp. 47-48: alleen postscriptum.

— Worp 6, nr. 6705, p. 248: samenvatting.

— Rasch 2007, nr. 6705, pp. 1080-1083: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Frederik Willem van Brandenburg; Johannes Copes; Lodewijk Huygens; Gerard Bernard von Pöllnitz; Amalia van Solms.

Plaatsen: Engeland; Frankrijk; Spanje.

Glossarium: instrument (muziekinstrument); musique (muziek); pièce (muziekstuk); tiorbe (theorbe); voix (stem).

Transcriptie

Au Baron de Schwerin.

10 May 1669.

Monsieur,

Madame la Princesse-Douarière, ayant eu la bonté de penser à un de mes fils à l'occasion du trèspas inopiné du pauvre Monsieur Copes, et jugeant que ¹je ne pourrois mal faire en prenant la hardiesse d'offrir le service de ce mien fils à Son Altesse Electorale, j'ay osé luy en faire la proposition avec ce que je doibs de très-humble soumission et respect.

C'est une matière, Monsieur, que j'ay bien sceu devoir passer par vos mains, mais n'ay pas pû me resoudre d'abord à la présomption de vous en importuner, jusques à ce que mon ancien ami, Monsieur de Pelnitz, après m'aussi fait la grace de rendre ma lettre à Son Altesse Sérénissime, m'a donné sujet d'espérer qu'il vous seroit resté quelque souvenir de moy et de la bienvueillance dont il vous a pleu m'honorer dès longtemps. Je viens donc, Monsieur, vous rendre très-humbles graces de cest excès de faveur, pour avoir sceu de Monsieur de Pelnitz comme il vous a pleu luy tesmoigner d'estre porté à me gratifier en ceste occurence. Si je n'estois le père de la personne dont il s'agit, je ne craindrois pas de dire que vous y trouveriez vostre faveur bien employée, et Son Altesse Sérénissime servie d'un ministre capable de semblable employ, non pas icy seulement, mais tout de mesme en France, en Espagne, et en Angleterre, Royaumes et Courts qu'il a très-bien veus et d'aucuns plus qu'une fois de sorte que leurs langues luy sont aussi familières que la maternelle, et à ceste vérité j'aurois d'autres éloges à joindre. Mais, Monsieur, je me reconnois tesmoin trop domestique pour prétendre que mes rapports méritent vostre adveu. Il ne me reste que de souffrir, qu'on s'en informe de tous costez, et | 242 | que Son Altesse Electorale soit bien instruite des qualitez de la marchandise que je produis, ne croyant pas que la pluralité des voix de gens d'honneur me manque, ni vueille condamner mon entreprise.

Je vous supplie très-humblement, Monsieur, de le vouloir appuyer de vostre credit si vous le jugez raisonnable et que Son Altesse Sérénissime en puisse recevoir le contentement qui luy est deu et doibt plus

1. < ce >.

pésér que toute autre considération, car, comme je suis bien assuré que vous ne voudriez entendre à desservir un grand maistre, pour obliger un petit serviteur, je vous proteste, Monsieur, que, si je croyois vous mettre en cest hazard, je renonceois de grand cœur à ma poursuite pour vous faire veoir par ceste retenue mesme, comme je feray toute ma vie par mes très-humbles services, que je suis véritablement etc.

Monsieur,

Comme sur l'aage où je suis, la musique ne cesse d'estre le plus doux entremets de mes plus sérieux travaux, j'ose vous demander, si la mesme inclination vous y reste; et en suite, si vous avez des gens de quelque expérience solide et ferme sur le tiorbe. Je m'en suis tousjours servi pour soutenir et accompagner la voix, ou quelqu'instrument de moindre calibre. Depuis un an je m'y plais à par moy seul en bon nombre de pièces de ma façon, dont le bruiet ne déplaist pas à tout le monde. Si le cœur vous en disoit, Monsieur, et qu'eussiez du monde à les faire executer, bonne provision vous en pourroit estre communiquée.

Excusez, s'il vous plaist, ma franchise; c'est celle | 243 | qu'on a accoustumé de pratiquer parmi ceux qu'on appelle *liefhebbers*, qui d'ordinaire sont tous honestes gens et commodes et auxquels, comme dit le texte sacré, ²'il est escheu une bonne âme.'

Vertaling

Aan baron von Schwerin.

10 mei 1669.

Mijnheer,

Aangezien mevrouw de ³prinses-weduwe zo goed heeft willen zijn te denken aan ⁴één van mijn zoons bij het onverwachte verscheiden van de heer [Johannes] Copes, en in de mening dat het geen slechte zaak is om de stoute schoenen aan te trekken en de diensten van deze ⁵zoon van mij aan de ⁶keurvorst aan te bieden, heb ik het gewaagd hem dit ⁷voorstel te doen met de verschuldigde onderdanigheid en respect.

Het is een zaak, mijnheer, waarvan ik goed weet dat die door uw handen moet gaan, maar ik ben er tot nu toe niet toe overgegaan om u erover lastig te vallen, totdat mijn oude vriend, de heer [Gerard Bernard] von Pöllnitz, na zo goed te zijn geweest mijn brief aan Zijne Hoogheid de keurvorst te bezorgen, mij reden ⁸gaf te hopen dat er bij u nog een herinnering bestaat aan mij en aan de bereidwilligheid die u mij lang geleden hebt willen betonen. Ik zeg u dus, mijnheer, dank voor deze overmaat aan gunst, om van de heer von Pöllnitz te hebben vernomen hoe u hem hebt meegedeeld genegen te zijn mij in deze kwestie terwille te zijn. Als ik niet de vader was van de betrokken persoon, zou ik er niet voor terugdeinzen te zeggen dat uw gunst goed zal worden gebruikt en dat Zijne Keurvorstelijke Hoogheid een bekwame dienaar zal vinden, niet alleen alhier, maar ook in Frankrijk, Spanje en Engeland, koninkrijken en hoven die hij goed heeft bekeken, enkele meer dan eens, zodat hun talen hem even vertrouwd zijn als zijn moedertaal, en aan deze waarheid zou ik andere lofprijzingen hebben kunnen toevoegen. Maar, mijnheer, ik zie mij als een te eigen getuige om mijn verslagen uw aandacht waard te laten zijn. Mij rest slechts de hoop dat men zich aan alle kanten informeert en dat Zijne

2 Huygens citeert naar het apocriefe bijbelboek *Sagesse* (Wijsheid), 8, 19: 'Or, j'étais un enfant bien né, et une bonne âme m'était échue.'

3. Amalia van Solms.

4. Lodewijk.

5. Lodewijk Huygens.

6. Frederik Willem van Brandenburg.

7. Huygens aan Frederik Willem van Brandenburg, 1 april 1669 (verloren; zie Huygens aan Pöllnitz, 1 april 1669 [Worp 6, nr. 6698, p. 246]).

8. Pöllnitz aan Huygens, april 1669 (verloren; Huygens antwoordde op 10 mei 1669 [Worp 6, p. 246, n. 1 = nr. 6698a]).

Keurvorstelijke Hoogheid goed wordt ingelicht over de koopwaar die ik lever, in de verwachting dat de meerderheid van stemmen van eerbare lieden mij niet in de steek laat, noch mijn onderneming veroordeelt.

Ik verzoek u nederig, mijnheer, dat met uw goede gunst te willen ondersteunen, wanneer u dat redelijk acht en denkt dat de keurvorst er de voldoening van zal kunnen smaken die hem toekomt, hetgeen zwaarder moet tellen dan iedere andere overweging, want, aangezien ik er zeker van ben dat u uw meester geen slechte dienst zou willen bewijzen teneinde een kleine dienaar te verplichten, verzeker ik u, mijnheer, dat ik, wanneer ik zou vermoeden dat ik u hiermee dit risico zou laten lopen, van ganser harte van deze onderneming zou afzien, teneinde u door dergelijke terughoudendheid te tonen, hoezeer ik heel mijn leven door mijn nederige diensten ertoe zal bijdragen daadwerkelijk te zijn, enz.

Mijnheer,

Aangezien op mijn leeftijd de muziek niet ophoudt de aangenaamste afwisseling te zijn van mijn serieuzere werkzaamheden, durf ik u te vragen of u dezelfde neiging hebt behouden, en vervolgens, of u mensen kent met flinke en degelijke ervaring op de theorbe. Ik heb mij er altijd van bediend om de zangstem te ondersteunen en te begeleiden, of een instrument van mindere grootte. Reeds een jaar verpoos ik mij alleen dáármee, met een flink aantal stukken van mijn eigen hand, waarvan het geluid niet iedereen mishaaft. Als dit u aanspreekt, mijnheer, en als u mensen kent om ze te laten uitvoeren, zou ik een goede voorraad aan u kunnen opsturen.

Vergeeft u mij alstublieft mijn vrijpostigheid, die is welke men gewend is te gebruiken jegens hen die men ^Lliefhebbers^L noemt, die doorgaans eerbare en gewone lieden zijn, en aan wie zoals de Heilige Schrift zegt, ⁹‘een goede ziel is toegefallen.’

9. Huygens citeert naar het apocriefe bijbelboek Wijsheid, 8, 19: ‘Welnu, ik was een welgeboren kind en *een goede ziel was mij toegefallen.*’

[CHRISTIAAN HUYGENS] (PARIJS)
AAN ZIJN BROER LODEWIJK (DEN HAAG)
10 JULI 1669
6717A

Antwoord op een verloren gegane brief van zijn broer Lodewijk van rond 1 juli 1669?

Samenvatting: Christiaan heeft een pruik voor Lodewijk, maar omdat hij niet zeker is of de blonde kleur hem zal bevallen, stuurt hij een haarlok mee. Hij kondigt aan de familie Aerssen te gaan opzoeken in Mont-Rouge. Voor mevrouw Beverning belooft hij op zoek te gaan naar kleine airs voor luit. Verder vraagt hij Lodewijk aan vader Huygens over te brengen dat het hem goed gaat, dat hij het boek van Sinclair heeft ontvangen en dat zijn uitvindingen ten aanzien van het klavecimbel geslaagd zijn.

Bijlage: haarlok van een blonde pruik.

Een antwoord van Lodewijks antwoord is niet bekend. Christiaan schreef opnieuw op 6 augustus 1669 (OC 6, nr. 1753, pp. 478-479).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 17x22cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgave: OC 6, nr. 1749, pp. 472-473: volledig.

Namen: Cornelis van Aerssen; gezusters van Aerssen; Jeanne van Aerssen; mej. Berti; Hieronymus van Beverningh; Moïse Charas; Johanna Le Gillon; George Sinclair.

Plaatsen: Holland; Mont-Rouge.

Titels: *Ars nova* (Sinclair, 1668).

Glossarium: air (air); clavecin (klavecimbel); luth (luit); pièce (compositie).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur L. Huygens de Zulichem,

à La Haye.

À Paris, ce 10 Julliet 1669.

L'on m'apporta avant-hier vostre perruque qui, quant à la forme me plut assez, mais, doutant si pour le prix, qui est de 10 Louis, vous la trouveriez assez blonde, j'en coupay ce peu de cheveux que je vous envoie, à fin d'en sçavoir vostre avis devant que de la prendre. Cependant, voyant par vostre lettre d'hier que vous en estes pressé, je ne laisseray pas de vous l'envoier, si quelque bonne occasion se présente, devant que vostre response arrive.

Je m'informeray dèz aujourd'huy de la demeure de Monsieur d'Aerssen, en envoyant un lacquay à Montrouge. Et s'il le trouve j'y yray demain le voir pour sçavoir en quel estat il est, et ce que je puis faire pour son bien et celuy de ses parentes. Je vous prie de le dire à celles qui me l'ont recommandé et que je seray fort aisé de leur rendre service tant en cette occasion qu'en toute autre. On m'a mandé que Mademoiselle Jeane | b | fait merveille en matière de peinture dont je puis douter, sçachant où elle en estoit desjà quand je partis d'Hollande.

Je chercheray des pièces pour Madame de Beverning de la manière qu'elle les désire, quoyque je ne sçache pas bien encore où j'en trouveray de cette manière, car on ne met guère ces petits airs sur le luth.

Je ne sçavois pas que l'affaire de Mademoiselle Berti estoit accommodée, et l'ay appris avec joie par la vostre d'hier.

Je n'ay rien à mander cette fois à mon père. Je vous prie seulement de luy dire que Monsieur Charas m'a envoie le livre de Sinclarus, qui est un assez impertinent auther. Et que mon invention du clavecin a très-bien réussi, et que ne m'en passerois pas pour beaucoup de chose. *Adio.*

Vertaling

Aan de heer Lodewijk Huygens van Zuilichem,

te Den Haag.

Parijs, 10 juli 1669.

Men heeft mij eergisteren uw pruik gebracht, die mij van vorm nogal bevalt, maar omdat ik twijfelde of u hem voor de prijs, die 10 ¹Louis [d'Or] bedroeg, blond genoeg zou vinden, heb ik een beetje haar afgeknipt, dat ik u toestuur, teneinde uw mening te weten alvorens hem te kopen. Maar omdat uit uw ²brief van gisteren bleek dat u er haast mee hebt, zal ik u toch de pruik toesturen zodra er zich een gelegenheid voordoet, [nog] voordat uw antwoord aankomt.

Ik zal vandaag informeren naar de verblijfplaats van de heer [Cornelis] van Aerssen, door een lakei naar Mont-Rouge te sturen. En als hij hem aantreft, zal ik hem morgen gaan opzoeken, om te horen hoe het met hem gaat, en wat ik kan doen voor zijn welbevinden en dat van zijn verwanten. Ik verzoek u het aan ³hen te zeggen die mij bij hem hebben aanbevolen, en dat ik hen graag van dienst ben bij deze gelegenheid of enige andere. Men heeft mij verteld dat mejuffrouw Jeanne [van Aerssen] prachtig schildert, waar ik aan twijfel, omdat ik weet wat ze kon toen ik uit Holland vertrok.

Ik zal op zoek gaan naar stukken voor mevrouw [Johanna] van Beverningh [geboren Le Gillon] die haar bevallen, hoewel ik nog niet goed weet waar ik ze in die stijl kan vinden, want men komt zelden deze kleine airs voor de luit tegen.

Ik wist niet dat de affaire van mejuffrouw Berti al is opgelost, en ik heb het met vreugde vernomen uit uw brief van gisteren.

Ik heb deze keer niets aan vader te vertellen. Ik verzoek u slechts hem te zeggen dat de heer [Moïse] Charas mij het ⁴boek van [George] Sinclair heeft gestuurd, die een nogal vrijpostig auteur is. En ook dat mijn uitvinding voor het klavecimbel goed geslaagd is, en dat ik die maar voor weinig dingen laat schieten. L'Vaarwel.↓

1. 10 Louis d'Or is ongeveer f 90.
2. Lodewijk Huygens aan zijn broer Christiaan, rond 1 juli 1669 (verloren?).
3. De zusters van Van Aerssen.
4. George Sinclair, *Ars nova et magna gravitatis et levitatis* (Londen, 1668).

[CHRISTIAAN HUYGENS] (PARIJS)
AAN ZIJN BROER LODEWIJK (DEN HAAG)
28 AUGUSTUS 1669
6721A

Antwoord op verschillende brieven van Lodewijk (onder meer van 22 augustus 1669, OC 6, nr. 1755, pp. 482-483) en Constantijn Huygens (verloren gegaan?).

Samenvatting: Christiaan reageert op verschillende brieven van Lodewijk en vader Huygens. Hij meldt dat hij een verhandeling over het beweegbare klavier heeft gezonden, evenals een pruik, glazen ogen en brilleglazen. Voor de *Académie* moet hij een lezing houden over de zwaartekracht. Verder gaat Christiaan uitgebreid in op de leeftijdstabel van Lodewijk, en de mogelijkheden om voorspellingen te doen.

Door Lodewijk beantwoord op 30 oktober 1669 (6728A).

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 17x23cm, abc | d; autograaf).

— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fol. 220rv: later afschrift naar brief (Constantijn (V) Huygens). Het is merkwaardig dat de latere kopie opent met een alinea die in de brief niet voorkomt. De inhoud ervan doet vermoeden dat dit gedeelte is overgenomen uit de laatste alinea's van Christiaan Huygens aan zijn broer Lodewijk, 10 juli 1669 (6717A).

Vroegere uitgave: OC 6, nr. 1756, pp. 484-485: volledig.

Namen: Engelbert van der Mijle.

Plaatsen: Engeland.

Glossarium: klavier (klavier).

Transcriptie

¹À Monsieur

Monsieur L. ²Huygens de Zulichem,

à La Haye.

³À Paris, ce 28 Aoust 1669.

⁴Je crois avoir reçu la plupart des lettres de mon père et des vôtres, comme encore les dernières du 22 de ce mois. Et j'ay en chemin quelques réponses quoique non pas à toutes, voyant qu'elles sont arrêtées en chemin. J'ay envoyé entre autres une exacte description à mon père et assez longue de l'invention de mon klavier mobile qu'il m'avoit demandée.

J'ay envoyé votre perruque par Monsieur van der Mijle, qui est parti il y a 15 jours. Elle est dans une boîte cachetée avec l'inscription pour vous. Envoyez-moy mon argent par quelque voyageur de connoissance quand il s'en présentera.

1. CH 36I: adres ontbreekt.

2. OC: <Hugens>.

3. CH 36I: datering onduidelijk.

4. CH 36I: <Je chercheray le livre de chiffres que vous demandez et verray s'il y a autre chose qui mérite de vous être envoyé. Pour les airs que vous demandez pour Mademoiselle de Beverning, je ne sçais pas où en trouver de cette façon, mais pour des courantes et sarabandes, je pouray bien luy en fournir quelques-unes. Je vous prie de dire à mon père que Monsieur Charas m'a envoyé le livre de Sinclarus, qui est un assez impertinent auteur. Et que mon invention du clavecin a très-bien réussi, et que je ne m'en passerois pas pour beaucoup de chose. Je luy enverray une description assez longue de ce klavier mobile, ainsy qu'il me l'a demandée.> in plaats van <Je crois avoir ... il s'en présentera.>.

J'ay ⁵aussi envoié à mon père des yeux de verre pour mettre à mon masque de plastre, ⁶par un gentilhomme d'icy, qui je luy ay recommandé par lettre. Et dans une autre, j'ay enfermé les verres d'une petite lunette qu'il attendoit.

Je vous remercie de vos nouvelles et ⁷j'ay bien de la joye d'apprendre ⁸par toutes les lettres *del Signor Padre* que tout le monde par delà se porte bien. Je n'ay | b | pas le temps de faire autre dépesche maintenant que celle-cy, ayant encore à mettre au net un ⁹assez long discours que je doibs lire cette après-dinée dans nostre assemblée. C'est touchant la cause de la pésanteur.

C'est beaucoup fait à vous, d'avoir peu faire le calcul des aages, dont vous dites estre venu à bout. Mais afin que ce calcul fust exact, il faudroit avoir une table qui marquast d'année en année combien il meurt des personnes de 100 qu'on suppose, et il faut que vous l'ayez suppléée par | 220v | quelque moyen, comme j'en sçay pour celà, ou autrement vous ne sçauriez déterminer au vray, combien doit vivre une personne de 6, 16 ou 26 ans etc., et encore moins de quelque aage moyen entre ceux-là, comme vous l'avez entrepris de vous et de moy. Je crois donc que vous n'en decidez qu'à peu près. Ce que je puis conclure de certain par les donnees de la table, c'est que qui gageroit qu'un enfant nouveau né (ou conçu comme vous | c | dites, mais il me semble que l'Anglois ne parloit pas des conçus car comment en peut-on tenir régistre?) vivra à 16 ans, prendroit le mauvais party et hazarderoit 4 contre 3. De mesme qui gageroit qu'une personne de 16 ans vivra jusqu'à 36, il hazarde tout de mesme 4 contre 3.

J'ay envie de suppléer la table comme j'ay dit et resoudre les problêmes qu'on peut proposer en cette matière qui est assez subtile. Vostre méthode ne sçauroit estre la mesme que la miene, et je seray bien aise de la voir. Adieu.

Vertaling

Aan de heer Lodewijk Huygens van Zuilichem,

te Den Haag.

Parijs, 28 augustus 1669.

Ik geloof dat ik het merendeel van de brieven van vader en van u heb ontvangen, tot en met die van de 22ste van deze maand. En van mij zijn enkele antwoorden onderweg, hoewel niet op alle brieven, nu ik bemerk dat zij onderweg worden opgehouden. Ik heb ondermeer van mijn uitvinding van het beweegbare klavier een precieze en tamelijk lange beschrijving gestuurd aan vader, waarom hij had gevraagd.

Ik heb uw pruik meegegeven met de heer [Engelbert] van der Mijle, die twee weken geleden is vertrokken. Hij zit in een verzegelde doos met uw naam erop geschreven. Geef het geld voor mij maar mee aan een bekende, als die zich mocht aandienen.

Ik heb vader ook twee glazen ogen gestuurd om in mijn gipsen masker te zetten, door een heer van hier, die ik hem per brief heb aanbevolen. En in een andere [doos] heb ik glazen voor een brilletje bijgesloten waar hij op wacht.

Ik dank u wel voor de nieuwtjes en ik ben blij te vernemen uit alle brieven ^Lvan vader^J dat het met iedereen daar goed gaat. Ik heb geen tijd om nu een ander bericht te schrijven dan dit, omdat ik ook nog een tamelijk lang betoog in het net moet schrijven, dat ik moet voorlezen vanavond in de bijeenkomst [van onze Académie Royale des Sciences]. Het gaat over de zwaartekracht.

5. CH 36I: <envoyé ces jours passez> in plaats van <aussi envoié à mon père>.

6. CH 36I: <par un gentilhomme ... recommandé par lettre.> ontbreekt.

7. CH 36I: <suis très-ravy> in plaats van <j'ay bien de la joye>.

8. CH 36I: <par toutes les lettres *del Signor Padre*> ontbreekt.

9. CH 36I: <discours assez long>.

Er is veel gedaan door u, om de berekening van de leeftijden te kunnen maken, waarmee u zegt al klaar te zijn. Maar om de berekening exact te kunnen maken, zou je een tabel moeten hebben, die van jaar tot jaar aangeeft hoeveel mensen er sterven van de honderd van wie men uitgaat, en u moet dat op de een of andere manier hebben ondervangen, voorzover ik er wat van weet, want anders kunt u nooit werkelijk afleiden hoelang iemand van 6, 16 of 26 jaar enz. zal leven, en nog minder van mensen tussen die leeftijden, zoals u hebt gedaan voor u en mij. Ik geloof dus dat u dat slechts om en nabij zult kunnen vaststellen. Wat ik zeker kan concluderen uit de gegevens in de tabel is dat wie wedt dat een pas geboren kind (of geconcipieerd zoals u zegt, maar in Engeland lijkt het mij niet dat men daarover spreekt, want hoe moet men dat registreren?) 16 jaar zal leven, zichzelf een slechte kans toebedeelt en verlies riskeert van 4 tegen 3. Wie voorspelt dat iemand van 16 jaar tot zijn 36ste zal leven, riskeert eveneens verlies op 4 tegen 3.

Ik zou graag de tabel vervangen, zoals ik zei, en de problemen oplossen, die men over dit onderwerp zou kunnen opwerpen, dat nogal gevoelig is. Uw methode zal niet dezelfde kunnen zijn als de mijne, en ik zou hem graag zien. Vaarwel.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN ANNA MARIA VAN SCHURMAN [UTRECHT]
8 SEPTEMBER 1669
6722

Samenvatting: Huygens stuurt Anna Maria van Schurman enkele gedichten en een reeks tekeningen, o.a. een kopie door Constantijn jr. van vermoedelijk Utricia Ogle's portret door Van Dijck en een portrettekening van Anna Bergerotti door Christiaan.

Bijlagen: verschillende tekeningen.

Huygens schreef opnieuw op 10 september 1669 (Worp 6, p. 253, n. 1 [nr. 6722a]; Van der Stighelen & De Landtsheer 2009, pp. 201-202). Door Anna Maria van Schurman beantwoord op 13 september 1669 (Worp 6, nr. 6723, pp. 253-254; Van der Stighelen & De Landtsheer 2009, p. 202).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 509, fol. 620r: ontwerp (autograaf).
— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 509, fol. 178rv: afschrift naar ontwerp (Constantijn (V) Huygens).

Vroegere uitgaven: Worp 6, nr. 6722, p. 253: volledig.

— Van der Stighelen & De Landtsheer 2009, pp. 200-201: volledig, in Nederlandse vertaling.

Namen: Archimedes (= Christiaan Huygens); Anna Bergerotti; Henriëtte Marie van Bourbon; Anthonie van Dijck; Maria de Hertoghe van Orsmael; John Hoskins; Constantijn Huygens jr.; Christiaan Huygens; Susanna Huygens; Caspar Netscher; Utricia Ogle; Mary Woodhouse.

Plaatsen: Amersfoort; Londen; Parijs; Rome.

Titel: 'Aen sommige predikers' (Huygens 1666, gedicht).

Glossarium: musica (musicienne).

Transcriptie

Schurmannæ.

18 Septembris 1669.

Nobilissima Domina,

Quæ me dicebam de voce gestuque oratorum nostrorum luisse et eâ, quam ²'odi cane pejus et angue,' ineptissimâ | 178v | in sacris affectatione, hic habes, quando non ingrati eorum lectionem habitura videbaris. Addo tabellam Netschardii nostri, cujus artificio magis delectaberis; accedit ejusdem ectypum à manu primogeniti mei, et ab eâdem soror ejus, unica mea tui sexus. Item Anglicæ cujusdam vultus ad insigne exemplar Dijckii. Denique et Christiani, sive, ut vocari solet, Archimedis mei, effigies Annæ Bergerottæ, eximiæ musicæ Romanæ, quam Lutetiæ sæpenumero admirati sumus, nec non Osmaliæ, quæ nunc Amersforti vivit. Reginam Magnæ Britanniæ, quæ nunc anus penè decrepita procul ab istâ formâ est, pinxit egregius olim artifex Hoskins, quem ante annos quadraginta et quod excurrit Londini novi; alteram etiam nobilem Anglicanam duodecim tum liberorum matrem. Ecce capsulas meas excussi, ut momento te oblectes, ubi à graviori studio lassula surrexeris, nimirum à commercio tot literarum, quibus te fatigat orbis universus. De singulis hisce quid sentias, quod commodo tuo fiat, gaudebo scire. Vale, nostrum decus. Hagæ Comitum, VI Idus Septembris 1669.

Addictissimus tibi,
[etc.]

1. KA XLV: Datum boven brief ontbreekt.

2. Erasmus, *Adagia* II, 9, 63 (vrij naar Horatius, *Epistolæ* I, 17, 30): 'Odit cane pejus et angue.'

Vertaling

Aan [Anna Maria van] Schurman.

8 september 1669.

Edele dame,

Hier hebt u ³wat ik, zoals ik u heb gezegd, heb geschertst over de stem en gebaren van onze redenaars en over die ongepaste gekunsteldheid over gewijde zaken, die ik ⁴‘meer haat dan hond of slang,’ wanneer tenminste de lezing ervan u niet onaangenaam voorkomt. Ik voeg daaraan een afbeelding van onze [Caspar] Netscher toe, door wiens vakmanschap u meer zult worden bekoord. Daarbij komt nog een kopie daarvan van de hand van mijn ⁵eerstgeborene en een portret door dezelfde hand van zijn ⁶zuster, mijn enige kind van uw sekse. Ook een portret van een zekere Engelse ⁷dame, naar het beroemde voorbeeld van [Anthonie] van Dijck. Vervolgens van Christiaan, of, zoals hij wel wordt genoemd, mijn Archimedes, een portret van Anna Bergerotti, die uitnemende musicienne uit Rome, die ik te Parijs dikwijls heb bewonderd, en ook van [Maria de Hertoghe van] Orsmael, die nu te Amersfoort woont. De koningin[-moeder] van ⁸Groot-Brittannië, die nu een oude, bijna afgeleefde vrouw is en geen schaduw meer is van deze afbeelding, is indertijd geschilderd door de kunstenaar [John] Hoskins, die ik veertig en nog wat jaar geleden te Londen heb leren kennen, evenals die andere edele Engelse ⁹dame, toen moeder van twaalf kinderen. Ziehier hoe ik mijn mappen heb leeggeschud, opdat u zich een moment kunt vermaken wanneer u zich ietwat vermoeid van de ernstige studie hebt losgemaakt, vooral van de talloze brieven waarmee de hele wereld u lastig valt. Ik zou graag willen weten wat u van dit alles denkt, als het u eens schikt. Gegroet, ons sieraad. Den Haag, 8 september 1669.

Geheel de uwe,
[enz.]

3. ‘Aen sommige predikers,’ oktober 1666 (Gedichten 7, pp. 102-105). Huygens vergat overigens het gedicht bij te sluiten en stuurde het met een brief van twee dagen later, 10 september 1668 (Worp 6, p. 253, n. 1 [nr. 6722a]).

4. Erasmus, *Adagia* II, 9, 63 (vrij naar Horatius, *Epistolæ* I, 17, 30): ‘Hij haat [dat] meer dan hond of slang.’

5. Constantijn Huygens jr.

6. Susanna Huygens.

7. Utricia Ogle.

8. Henriëtte Marie van Bourbon, weduwe van Karel I, geboren in 1609; zij zou op 10 november 1669 overlijden.

9. Mary Woodhouse, echtgenote van Robert Killigrew.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)

AAN JOAN FANSHAWE [LONDEN]

16 SEPTEMBER 1669

6724

Samenvatting: Huygens geeft de luitbouwer Doué een brief mee voor Joan Fanshawe. Hij raadt haar aan theorbes en luiten bij Doué te bestellen. Huygens roept de autoriteit van Dufaut aan om zijn opvatting over Doué te ondersteunen.

Door Doué aan Joan Fanshawe gebracht. Over een antwoord door Joan Fanshawe is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, p. 261: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 58, p. 48: volledig.

— Worp 6, nr. 6724, p. 254: samenvatting.

— Rasch 2007, nr. 6724, pp. 1084-1085: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Doué; François Dufaut.

Plaatsen: Engeland; Parijs.

Glossarium: instrument (muziekinstrument); luth (luit); musique (muziek); tiorbe (theorbe).

Transcriptie

Copie.

¹À Madame Warwick.

À La Haye, ce 16^e Septembre 1669.

Madame,

Quoyque j'aye de la peine à me promettre que vous daigniez vous souvenir de mon nom après les quatre années que je suis hors d'Angleterre, je hazarde ces lignes en faveur du porteur, qui est le Sieur Doué, excellentissime faiseur d'instrumens de musique et nommément de luths et de tiorbes, de quoy j'ay eu de très-bonnes preuves, tant à Paris qu'icy. Il a pris fantasie d'aller veoir l'Angleterre. Je vous supplie, Madame, de croire sur ma parole, que si vous avez besoin de quelque pièce du mestier, ou bien d'autres de vos amis, vous ne sçauriez estre servie de meilleur ouvrage que de celuy de sa main.

J'espère que l'illustre Monsieur Du Faut est tousjours en vie et vigueur et si ainsi est, j'estime que le nom de ce bon ouvrier ne luy sera pas inconnu, et qu'en suite, Madame, voyant mon dire appuyé par son autorité, vous agréerez plus volontiers la liberté que je prens de vous importuner, au sujet d'un instrument, dont asseurement l'exercice vous aura fait acquérir la dernière perfection. Je suis marri de n'avoir occasion d'aller m'en rendre tesmoin en personne et que ce n'est que par escrit que j'ay moyen de vous asseurer que je ne cesseray jamais d'estre,

Madame,

[etc.].

1. Naam geadresseerde autograaf.

Vertaling

Aan mevrouw Warwick.

Den Haag, 16 september 1669.

Mevrouw,

Hoewel ik nauwelijks mag verwachten dat u zich mijn naam nog zult kunnen herinneren na de vier jaren, die ik nu weg ben uit Engeland, waag ik het deze regels te schrijven ten gunste van de brenger ervan, de heer Doué, een buitengewoon knap bouwer van muziekinstrumenten, in het bijzonder van luiten en theorbes, van welke instrumenten ik zowel in Parijs als hier mooie staaltjes heb gezien. Hij heeft het plan opgevat Engeland te gaan bezoeken. Ik vraag u, mevrouw, op mijn woord te geloven dat u, indien u of anders iemand van uw vrienden een goed instrument nodig heeft, geen beter werkstuk zult kunnen krijgen dan wanneer het door hem is gebouwd.

Ik hoop dat de edele heer [François] Dufaut nog altijd levend en wel is, en als dat zo is, dan verwacht ik dat de naam van deze goede ambachtsman hem niet onbekend zal zijn, en dat u vervolgens, mevrouw, als ik mijn uitspraak ondersteund weet door zijn autoriteit, des te gemakkelijker de vrijpostigheid zult verdragen waarmee ik u lastig val over een instrument waarop u door oefening zeker de uiterste perfectie zult hebben bereikt. Ik betreur het dat ik geen gelegenheid heb om in eigen persoon daarvan getuige te zijn en dat ik u slechts schriftelijk kan verzekeren dat ik nooit ophoud te zijn,

mevrouw,

[enz.].

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN SEBASTIEN CHIÈZE [ORANGE]
17 OKTOBER 1669
6726

Samenvatting: Huygens dankt Chièze voor de snaren die deze uit Rome heeft laten sturen. Wonderwel zijn ze aangekomen. Huygens waarschuwt dat antwoorden op brieven uit Orange door stagnering in de bezorging op zich kunnen laten wachten.

Over een antwoord van Chièze is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 265-266: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 59, pp. 49-50: onvolledig (<Vous connoissez ... en demander davantage.>).

— Worp 6, nr. 6726, pp. 254-255: onvolledig (<Vous connoissez ... en demander davantage.>).

— Rasch 2007, nr. 6726, pp. 1085-1087: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Claude-Marie de Lapie; François le Tellier (markies van Louvois); Jean Sauzin; Inigo Fernandez de Velasco; Willem III.

Plaatsen: Brussel; Castilië; Dieren; Franche-Comté; Holland; Italië; Lingen; Lyon; Orange; Rijswijk; Rome.

Glossarium: clavecin (klavecimbel); corde (snaar); luth (luit); tiorbe (theorbe).

Transcriptie

Copie.

¹À Monsieur Chièze.

À La Haye, ce 17^e Octobre 1669.

Vous connoissez le village de Rijswijck à demie-lieue d'icy. La tour de l'église, qui est une belle *guglia*, semble pancher un peu d'un costé. La raison est, dit-on, qu'un jour (notez, un, et non davantage) une fiancée y entra pour se marier, qui estoit pucelle, et toute l'église en fut esmeue et esbranlée d'un si grand estonnement, que la tour en pâtit. Le mesme désastre a pensé arriver à ma maison, comme cinq paquets de cordes arrivées ont tesmoigné qu'une, une belle fois, une commision a réusci entre vos malheureuses mains, car après la fortune de vins, d'huiles et de microscopes ce succès se trouve miraculeux. Encor le Diable semble avoir pris la peine de s'en mesler à l'ordinaire, en escamottant un paquet de la demie douzaine dont vous parlez, et à tesmoigné son adresse en choisissant justement un de bleues. Sachons ce que cela veut dire, car pour Monsieur Sauzin je ne le crois pas assez fol pour apprendre à jouer du luth à l'aage où il est, s'il ne se veut prévaloir de l'exemple *del gran Condestable* de Castilla, qui est à Bruxelles Gouverneur des Païs Bas et de Bourgoigne, et y apprend à jouer du clavecin. Avez-vous jamais rien ouy de si plaisant?

Pour revenir à nos boyaux romains, que je juge fort bons ²à la veue, et dont je vous rens graces très-sérieuses: qu'est-ce qu'ils coustent et où voulez-vous que je vous fasse remboursser? *Bonum nomen sum*, et satisfèray à tout avec promptitude, mais tout cecy n'est pour vous que ³ἀρχὴ ὀδίνων. ⁴Tournez le feuillet, vous y trouverez ce que cela veut dire en ⁵Latin, car pour le Grec je croy que vous y avez beaucoup moins d'application que le grand Connestable au clavecin. Je dis donc en mon Grec, que les peines que vous venez

1. Naam geadresseerde autograaf.

2. <à la veu ... qu'est-ce> autograaf.

3. Mattheus 24:8: 'Πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὀδίνων.' Een verwante frase in Marcus 13:8: '...Ἀρχαὶ ὀδίνων ταῦτα.'

4. <Tournez> autograaf.

5. <Latin> autograaf.

de prendre, pour me faire venir de petites cordes de Rome, ne sont que ⁶*initia dolorum* (Math. 24:8, Marc. 13:8). Voyez les textes si vous sçavez quel livre est la Bible.

Pour vous achever de ⁷pendre, il me faut de cordes grosses de Lion, qui sont basses rouges, et sont | 266 | meilleures là qu'en Italie. Je vous supplie humblement de m'en faire achepter par quelque expert, qui sache les sortes qu'il faut depuis les plus déliées aux plus grosses pour la monture de luth et de tiorbes. Je n'en détermine point la quantité, parce qu'après une venue qu'on pourra ordonner à discrétion, je verray si moy ou d'autres aurons à demander davantage.

L'interruption des ordinaires dont il a pleu à Monsieur de Louvoye de nous régaler pour son plaisir, a tant fait accumuler de paquets de lettres, que cela fait horreur. Je peux en avoir une vingtaine d'Orange, *et sic de cæteris*. Il ne faut pas s'attandre présentement à mes responses sur tout cela. Son Altesse ne vient que d'arriver d'un voyage de Dieren et de la Comté de Lingen et sera encor 3 ou 4 jours avant qu'on puisse entrer en conférence avec elle.

Itaque patienza, Signore, e state sani. Je baise très-humblement les mains à la chère consorte, et suis à vous,

Constanter.

⁸Seroit-il pas bon que vous feriez teindre en robes rouges les noires que vous avez esté prendre sans ordre ni autorisation? ⁹*Quæ vos dementia cepit?*

Vertaling

Aan de heer Chièze.

Den Haag, 17 oktober 1669.

U kent het dorp Rijswijk op een halve mijl van hier. De toren van de kerk, met een mooie ^Lspits,^J lijkt een beetje over te hellen naar één kant. De oorzaak is, zegt men, dat op een zekere dag (let wel: één en niet meer), een bruid, die nog maagd was, de kerk binnenkwam om te trouwen. De hele kerk was zo bewogen en aan het wankelen gebracht door een zo grote verwondering, dat de toren ervan te lijden had. Dezelfde ramp dacht ik dat mijn huis overkwam, toen vijf aangekomen pakjes snaren ervan getuigden, dat één keer, en niet vaker, een opdracht in uw ongelukkige handen met succes is uitgevoerd, want na het lot van de wijnen, oliën en microscopen is dit succes wonderbaarlijk. De duivel schijnt nog de moeite te hebben genomen zich met de post te bemoeien door één pakje van het halve dozijn waarover u spreekt te verduisteren, en heeft blijk gegeven van zijn gewiektheid door juist één van de blauwe te kiezen. Wij weten wat dat betekent, want wat de heer [Jean] Sauzin betreft: ik acht hem niet dwaas genoeg om luit te leren spelen op zijn leeftijd, tenzij hij zich wil laten voorstaan op het voorbeeld ^Lvan de grote ¹⁰opperbevelhebber van Castilië,^J die in Brussel gouverneur der Nederlanden en de Franche-Comté is, en die er leert klavecimbel spelen. Hebt u ooit zoiets grappigs gehoord?

Maar om op onze Romeinse darmsnaren terug te komen, die mij op het oog zeer goed lijken en waarvoor ik u zeer hartelijk bedank: wat kosten ze en waar wilt u dat ik u laat terugbetalen? ^LMijn naam is goedheid^J en ik zal alles met spoed voldoen, ¹¹‘doch dit alles is voor u nog maar ^Lhet begin der weeën.’^J Draai dit blaadje om en u zult vinden wat dit in het Latijn betekent, want u hebt, denk ik, voor het Grieks nog minder

6. Mattheus 24:8: ‘Hæc autem omnia *initia sunt dolorum.*’ Huygens geeft het begin van het citaat in het Frans weer. Marcus 13:8: ‘...et fames *initium dolorum* hæc.’

7. <peindre>.

8. Postscriptum autograaf.

9. Vergilius, *Eclogæ*, II, 69: ‘A, Corydon, Corydon, *quæ te dementia cepit!*’ en VI, 47: ‘A, virgo infelix, *quæ te dementia cepit!*’

10. Inigo Fernandez de Velasco.

11. Mattheus 24:8: ‘Doch dit alles is *het begin der weeën.*’

geoeffend dan de grote bevelhebber voor het klavecimbel. Ik zeg u dus in mijn Grieks, dat de moeite die u zojuist hebt genomen om mij snaartjes uit Rome te bezorgen, slechts ¹²‘het begin van alle weeën is,’ zie Mattheus 24:8, en Marcus 13:8. Leest u die teksten als u weet wat de Bijbel voor een boek is.

Om u compleet op te hangen heb ik dikke snaren uit Lyon nodig, rode bassnaren, die beter zijn dan de Italiaanse. Ik verzoek u nederig een aantal te laten kopen door een deskundige, die de soorten kent, van de dunste tot de dikste, om op luit en theorbe aan te brengen. Ik bepaal nog niet de hoeveelheid, omdat ik, na een zending die men naar believen kan bestellen, zal zien of ik of anderen er nog meer zullen verlangen.

De onderbreking van de postdienst, waarop de ¹³heer van Louvois ons heeft willen trakteren tot zijn genoegen, heeft de stapels brieven zó doen groeien dat het verschrikkelijk is. Ik heb er misschien wel twintig uit Orange, ¹⁴en evenveel uit andere plaatsen. Men moet nu geen antwoord van mij verwachten op dit alles. Zijne ¹⁴Hoogheid is zojuist teruggekeerd van een reis naar Dieren en het graafschap Lingen en het zal nog wel drie of vier dagen duren voor men met hem in gesprek kan komen.

¹⁴Daarom geduld, mijnheer, en blijf gezond. Ik kus nederig de hand van uw dierbare ¹⁵gemalin en ben als altijd,

Constantijn [Huygens].

Zou het niet goed zijn als u een rood omhulsel zou laten schilderen op de zwarte [snaren], die u hebt aangeschaft zonder opdracht of machtiging? ¹⁶ Welke waanzin heeft u aangegrepen?

12. Mattheus 24:8: zie boven. Marcus 13:8: ‘Dat is het *begin der weeën*.’

13. François Michel le Tellier, markies van Louvois.

14. Willem III.

15. Claude-Marie de Lapie.

16. Vergilius, *Eclogæ*, II, 69: ‘O Corydon, o Corydon, *welke waanzin heeft u aangegrepen!*’ en VI, 47: ‘O ongelukkige maagd, *welke waanzin heeft u aangegrepen!*’

[CHRISTIAAN HUYGENS] (PARIJS/PARIS)
AAN [ZIJN BROER LODEWIJK (DEN HAAG)]
17 OKTOBER 1669
6727A

Antwoord op twee brieven van Lodewijk van september en oktober 1669 (verloren?).

Samenvatting: Christiaan dankt Lodewijk voor zijn brieven, en informeert naar de affaire Rieux. Verder heeft hij in Parijs vernomen dat in Leiden de pest schijnt te heersen. Hij vraagt Lodewijk aan Constantijn over te brengen dat de knecht van Chièze zwarte aarde zal meebrengen voor hem. Christiaan brengt verslag uit van zijn bezoek aan het hof van Lodewijk XIV, waar hij adviezen over de waterleiding moet geven. Hij vertelt dat Anna Bergerotti terug is naar Italië om een markies te huwen. Tenslotte meldt hij trots dat zijn navigatie-uitvinding waardevol blijkt.

Bijlage: Christiaan Huygens aan Beuningen (verloren?).

Door Lodewijk beantwoord op 30 oktober 1669 (6728A).

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, abc | -; autograaf).

— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fols. 220v-221r: later afschrift naar ontwerp (Constantijn (V) Huygens).

Vroegere uitgave: OC 6, nr. 1765, pp. 499-500: volledig.

Namen:; Anna Bergerotti; Coenraad van Beuningen; Jan de Bisschop; Sebastien Chièze; Jean Baptiste Colbert; Johan Hoeufft; Constantijn Huygens jr.; Everhard Jabach; Lodewijk XIV; Pierre de Nielle; Helena Pergens; Jean de Rieux; Christiaan Romph; Charles de Sainte-Maçon (hertog van Montausier); François de Vendôme (hertog van Beaufort).

Plaatsen: Amsterdam; Holland; Italië; Leiden; Middellandse Zee; Saint-Germain; Zeelhem.

Titel: *Icones I-II* (Bisschop 1668-1669).

Transcriptie

¹À Paris, ce 17 Octobre 1669.

J'ay receu vos ²2 lettres dont l'une m'a esté envoyée par Monsieur Hoeufft avec le livre ³de figures de Monsieur Bisschop. L'autre est arrivée en mon absence, et je n'ay sceu qu'en la lisant que j'en ay l'obligation à Monsieur le Comte de Rieux. Je ne me souviens pas de l'avoir veu icy et ce que Monsieur Romf m'en dit il y a peu de jours, s'il estoit vray, ne me donneroit pas grande envie de le connoistre. C'estoit quelque impertinence, qu'il auroit faite dans la rue aux ⁴Leentjes. Mais comme vous n'en dites rien et qu'il semble estre de vos amis, j'ay de la peine à le croire.

Je vous remercie de toutes les nouvelles que contiennent vos lettres et vous prie de m'envoyer de temps en temps de ces sortes de chroniques, afin que quand ⁵j'iray vous voir, je ne demande pas niaisement ce que font des gens qui ⁶seront enterrez il y a longtemps.

⁷L'on parle icy de cette | 221r | mortalité qui est dans nostre país, et principalement à Leyden, comme si elle venoit ⁸de la maladie contagieuse, ce que je soustiens n'estre pas vray, parce qu'on ne m'en mande rien.

J'ay fait dernièrement response au frère ⁹de Zeelhem et luy ay promis de la terre noire, dont j'ay fait emplète | b | ¹⁰depuis et Monsieur Romf en a entre les mains une boète pleine, qu'il luy enverra par la première

1. CH 36I: adres onderaan; opschrift: <Au mesme>.

2. CH 36I: <deux>.

3. CH 36I: <des>.

4. CH 36I: <L....>.

5. CH 36I: <j'auray>.

6. CH 36I: <sont>.

7. CH 36I: <On>.

8. CH 36I: <d'une>.

9. CH 36I: <aisné> in plaats van <de Zeelhem>.

10. CH 36I: <depuis> ontbreekt.

occasion. ¹¹Ce sera peut-estre par un valet de Don Sebastiano, nommé le Savoïard qui m'est venu voir ce matin et qui doit partir dans 2 ou 3 jours. ¹²Je vous prie de dire cecy au frère et que j'aurois fait response à Monsieur Bisschop pour le remercier de son présent, si Monsieur Jabach m'avoit envoie la lettre qu'il ¹³m'a promise, ¹⁴mais que je manqueray pas de luy escrire par le prochain ordinaire.

Je suis revenu tard ¹⁵aussi bien et il faut que j'aïlle demain de grand matin à Saint Germain où Monsieur Colbert veut sçavoir mon avis sur la conduite de quelques eaux nouvellement trouvées que l'on doit conduire au chasteau. Il m'y mena pour le mesme sujet la semaine passée, et me fit voir le nouvel appartement du Roy, qui est d'une beauté extraordinaire. Je disnay avec luy chez Monsieur de Montauzier, qui me receut avec beaucoup de civilité et me demanda ¹⁶de nouvelles de Monsieur mon père, ce que je serois bien-aise | c | qu'il sçeut, comme aussi que la Signora Anna s'en est retournée en Italie pour espouser quelque Marquis dont on ne m'a pas sceu dire le nom. C'est Monsieur ¹⁷de Nielle qui me l'a appris, et que le Roy luy avoit dit de choses assez obligeantes pour la faire demeurer. ¹⁸Elle estoit partie devant que je revinsse de la campagne dont j'ay bien du déplaisir.

¹⁹L'on a envoyé à Monsieur Colbert une relation exacte des observations des longitudes par le moyen de mes pendules, qui ont eu un fort bon succès dans la Mer Méditerranée, où le pauvre Monsieur de Beaufort avoit eu la curiosité d'en faire l'essay. J'ay leu aujourd'hui cette relation avec beaucoup de satisfaction, et il n'y a pas lieu de douter après celà de la bonté de l'invention. Il faudra tascher qu'elle me produise quelque chose. Adieu.

²⁰Je vous prie d'envoyer l'enclose à Monsieur van Beuningen, soit à La Haye soit à Amsterdam.

Vertaling

Parijs, 17 oktober 1669.

Ik heb uw twee brieven ontvangen, waarvan de ²¹ene mij door de heer [Johan] Hoeufft is gestuurd met een ²²platenboek van de heer [Jan de] Bisschop. De ²³andere is gedurende mijn afwezigheid aangekomen en ik weet alleen uit het lezen van die brief dat ik dat te danken heb aan de heer [Jean] de Rieux, [heer van Barthe]. Ik herinner mij niet dat ik hem ooit hier heb gezien, en door wat de heer [Christiaan] Romph mij enige dagen geleden heeft gezegd, als dat waar was, heb ik niet zoveel zin om hem te ontmoeten. Het was een of andere ²⁴vrijpostigheid, die hij zich op straat veroorloofde bij ^LHeleentje^J [Pergens]. Maar omdat u er niets over zegt en hij een vriend van u schijnt te zijn, kan ik het ook nauwelijks geloven.

Ik dank u voor alle nieuwtjes die uw brieven bevatten, en vraag u mij van tijd tot tijd dit soort kroniekjes te sturen, zodat ik niet als ik u ga opzoeken onnozelen zal vragen, wat mensen tegenwoordig doen die al dood en begraven zijn.

Hier spreekt men veel over een hoog dodental in ons land en vooral in Leiden, alsof er een besmettelijke ziekte heerst, maar ik houd vol dat het niet waar is, omdat men mij er niets over vertelt.

11. CH 36I: <Ce sera peut-estre ... 2 ou 3 jours.> ontbreekt.

12. CH 36I: <Je vous prie de dire cecy au frère et que> ontbreekt.

13. CH 36I: <m'avoit>.

14. CH 36I: <mais que je ... le prochain ordinaire.> ontbreekt.

15. CH 36I: <aussi bien> ontbreekt.

16. CH 36I, OC: <des>.

17. CH 36I: <de> ontbreekt.

18. CH 36I: <Elle estoit partie ... bien du déplaisir.> ontbreekt.

19. CH 36I: <On>.

20. CH 36I: <Je vous prie ... soit à Amsterdam.> ontbreekt.

21. Lodewijk Huygens aan zijn broer Christiaan (verloren?).

22. Jan de Bisschop, *Icones I-II* (Den Haag: Jan de Bisschop, 1668-1669).

23. Lodewijk Huygens aan zijn broer Christiaan (verloren?).

24. Amsterdam UB, Hs. 28, omslag D, nr. 4 is een verklaring van Huygens over het beledigende gedrag van een van de edelen van Rieux jegens de dames Pergens.

Ik heb eindelijk onze broer [Constantijn, heer] van Zeelhem ²⁵geantwoord, en hem zwarte aarde beloofd, die ik sindsdien heb gekocht, en de heer Romph heeft er een doos vol van, die hij hem bij de eerste de beste gelegenheid zal zenden. Dat zal misschien gebeuren door een bediende van de heer Sebastien [Chièze], die de Savoyaard wordt genoemd, die mij vanochtend is komen opzoeken en over een dag of twee, drie vertrekt.

Ik verzoek u dit tegen onze ²⁶broer te zeggen en ook dat ik de heer Bisschop zal antwoorden om hem te bedanken voor het geschenk als de heer [Everhard] Jabach mij de brief heeft gestuurd, die hij mij heeft beloofd, maar dat ik hem beslist zal schrijven met de eerstvolgende postdienst.

Ik ben nogal laat teruggekomen en morgen moet ik heel vroeg naar Saint-Germain, waar de heer [Jean-Baptiste] Colbert mijn mening wil weten over de aanvoerleiding van enkele nieuwe waterbronnen, die men naar het kasteel moet leiden. Hij heeft mij er vanwege hetzelfde onderwerp vorige week mee naartoe genomen, en heeft mij het nieuwe verblijf van de ²⁷koning laten zien dat uitzonderlijk fraai is. Ik heb met hem bij de ²⁸heer van Montausier gedineerd, die mij met veel voorkomendheid ontving en mij nieuws vroeg van vader, wat ik graag zou willen dat hij het wist, net als dat mevrouw Anna [Bergerotti] naar Italië is teruggekeerd om te trouwen met een of andere markies, van wie men mij de naam niet heeft kunnen noemen. Mijnheer [Pierre] de Nielle heeft het mij verteld, en dat de koning haar nogal welwillende dingen had gezegd om haar te laten blijven. Zij was al vertrokken voordat ik van het platteland was teruggekeerd, wat mij bepaald ontstemde.

Men heeft de heer Colbert een nauwkeurig verslag gegeven van de waarnemingen van de lengtegraden door middel van mijn klokken, die zeer succesvol bleken op de Middellandse Zee waar die brave ²⁹mijnheer Beaufort uit nieuwsgierigheid besloot ze te beproeven. Ik heb dat verslag vandaag met veel genoegen bestudeerd, en er is geen reden meer te twijfelen aan de waarde van de uitvinding. Ik moet proberen of het mij iets oplevert. Vaarwel.

Ik verzoek u het ingeslotene te zenden aan de heer [Coenraad] van Beuningen, hetzij in Den Haag, hetzij in Amsterdam.

25. Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn, 8 oktober 1669 (OC 6, nr. 1763, pp. 497-498).

26. Constantijn Huygens jr.

27. Lodewijk XIV.

28. Charles de Sainte-Maçon, hertog van Montausier.

29. François de Vendôme, hertog van Beaufort.

[LODEWIJK HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN [ZIJN BROER CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)]
30 OKTOBER 1669
6728A

Antwoord op Christiaans brieven van 28 augustus 1669 (6721A) en 17 oktober 1669 (6727A).

Samenvatting: Lodewijk Meldt dat de beschrijving van het klavier is aangekomen. Hij brengt verslag uit van het Hollandse reilen en zeilen: de affaire Rieux, de besmettelijke ziekte die in Leiden en onder familie en kenissen heerst. Verder gaat hij uitgebreid in op zijn leeftijdsberekeningen. De knecht van Chièze is nog niet gearriveerd. Verder vraagt Lodewijk Christiaans mening over een hem aangeboden betrekking aan het Spaanse hof. De hoge leeftijd van vader Huygens zou hem kunnen weerhouden.

Beantwoord door Christiaan op 14 november 1669 (OC 6, nr. 1775, pp. 523-524) en op 21 november 1669 (OC 6, nr. 1776, pp. 524-525).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (twee dubbelvellen, 17x23cm, abcd|-, gh|-; autograaf).

Vroegere uitgave: OC 6, nr. 1771, pp. 515-518: volledig.

Namen: Coenraad van Beuningen; Sebastien Chièze; Ida van Dorp; Philips Doublet (heer van Moggershill); John Graunt; Dirck van Leiden van Leeuwen; Engelbert van der Mijle; Simon Arnaud de Pomponne; Hendrik van Reede; Jean de Rieux; François de Vendôme (hertog van Beaufort).

Plaatsen: Egypte; Frankrijk; Saint-Malo; Spanje.

Titels: *Natural and political observations* (Graunt 1662).

Glossarium: klavier (klavier).

Transcriptie

À La Haye, le 30 Octobre 1669.

J'ay receu depuis peu de jours deux de vos lettres, la première vieille de 6 sepmaines, l'autre de 15 jours. Tout ce que vous avez envoyé à mon père, je dis jeux de verre, verres pour la lunette, description de vostre clavier etc. est bien arrivé, comme vous aurez appris sans doute par luy-mesme de temps en temps. Je ne sçay pourquoy Monsieur van der Mijle a voulu ouvrir la boiste où vous dites avoir mis la perruque, car il me l'a baillée toute nue sans boiste ou enveloppe aucune. Il est vray que les douaniers la pourroyent avoir ouverte, mais aussi devroit-il me l'avoir dit.

J'advoue que mon calcul des aages n'est pas tout-à-fait juste, mais il y a si peu à dire que cela n'est aucunement considérable et d'autant moins que la table Angloise, sur laquelle nous nous fondons, [qui] n'est pas dans ceste dernière justesse aussi bien, mais comme dit cet autheur: *'those numbers are practically neere enough to the truth, for men doe not die in exact proportions, nor in fractions.'*

Voilà donc la méthode dont je me suis servy. Je compte premièrement les années que toutes ces 100 personnes ensemble doivent avoir vescu, qui sont en tout 1822 années, ce que vous verrez prouvé dans la page qui suit. | b |

Les 36 personnes qui meurent au dessoubz de 6 ans ont vescu l'un portant l'autre 3 ans, qui fait	108 ans
Les 24 qui meurent entre 6 et 16 ont vescu l'un portant à l'autre 11 ans, qui fait	264
Les 15 qui meurent entre 16 et 26 ont vescu 21 ans, qui fait	315
Les 9 entre 26 et 36 ont vescu 31 ans, qui fait	279
Les 6 entre 36 et 46 ont vescu 41 ans, qui fait	246
Les 4 entre 46 et 56 ont vescu 51 ans, qui fait	204
Les 3 entre 56 et 66 ont vescu 61 ans, qui fait	183
Les 2 entre 66 et 76 ont vescu 71 ans, qui fait	142
Et l'un qui meurt entre 76 et 86 a vescu 81 ans.	81
<i>somma</i>	1822 ans

Ces 1822 ans, partagez esgalement entre 100 personnes, il vient pour chacun 18 ans et environ 2 mois, qui est l'aage de chaque personne créée ou conceue, l'une portant à l'autre. Car notez en passant que c'est des personnes conceues que l'Anglois parle, et il en peut bien tenir régistre, aussi bien que de ceux qui sont nez, parce que les fausses couches entrent aussi dans ses observations.

Or, pour venir à nostre compte et spécifier combien il reste de vie à chaque personne d'un tel ou d'un tel aage, voylà comme je fay. | c |

J'oste premièrement les 108 ans (qui est l'aage des 36 enfans qui meurent au dessoubs des 6 ans) de tout ce nombre de 1822 ans; reste 1714 ans, lesquels doivent estre partagez entre les 64 personnes qui restent, ce qui fait pour chacun, c'est-à-dire pour chaque enfant de 6 ans, 26 ans et environ 10 mois, de sorte qu'il leur reste encor à vivre au susdit aage de 6 ans 20 ans et 10 mois.

En suite ostez de ces 1714 ans l'aage des 24 personnes qui meurent entre 6 et 16 (qui est 264 ans). Il restera 1450, lesquels se doivent partager entre les 40 personnes qui restent, ce qui fait pour chacun d'eux.

C'est-à-dire:		ans	mois
Pour chaque personne de 16 ans,	36 ans et 3 mois, de sorte qu'il leur reste de vie	20	3
Pour ceux de 26,	il viendra 45 ans, 4 mois, ou pour leur reste	19	4
Pour ceux de 36,	53 ans, 6 mois; pour leur reste	17	6
Pour ceux de 46,	61 ans. Pour leur reste	15	-
Pour ceux de 56,	67 ans et 6 mois. Pour leur reste	12	8
Pour ceux de 66,	74 ans, 4 mois. Pour leur reste	8	4
Pour ceux de 76,	81 ans. Pour leur reste	5	0
Pour ceux de 86,	Rien.	0	-

Lorsque je veux déterminer l'aage d'une personne qui est entre 36 et 46 par exemple, comme vous et moy, je règle leur[s] années futures à proportion de celles qu'ils ont excédé plus ou moins ledit nombre de 36, et ainsi du reste. | d |

En suite de ce que dessus je ne comprends pas la raison de vostre calcul de 4 contre 3, car, à mon advis, la partie est environ esgale lorsqu'on gage qu'une personne de 6 ou une de 16 vivront environ encor 20 ans. J'attends donc vos raisons, comme je vous ay envoyé les miennes.

Par mes dernières vous aurez appris l'histoire de la brutalité du comte de Rieux. Il estoit cité pour le 28. de ce mois, mais n'estant pas comparu, le fiscal a obtenu en vertu du default, prise de corps sur sa personne. Il est tousjours chez Monsieur l'Ambassadeur et passeroit apparemment son temps assez mal, si on le pouvoit attraper hors de-là. Il a fait offrir de nouveau de demander pardon, et mesme à genoux, si on veut, aux dames, mais leurs meilleurs amis leur conseillent de laisser faire la justice, par laquelle il sera banny sans contredit, et à mon advis aussi c'est la meilleure satisfaction qu'elles puissent avoir. Nous avons sceu aujourd'hui de France que sa mère, qu'on dit estre une fort sage femme, est dans une colère terrible contre luy, et, estant sur le point de traiter du gouvernement de Saint Malo pour luy, elle en a rompu le marché tout net sur l'advis de cette vilaine action. | e |

À Leyde il y a point de peste, mais c'est une espèce de fièbre contagieuse qui ne vaut guères mieux qui y regne. Les églises sont fermées faute de ministres, et la maison de ville faute de Bourgemestre et Eschevins, dont il n'y en a plus guères sur pied. Nostre bon amy de Leeuwen, qui a esté fait aussi Bourgemestre depuis peu, a eu sa bonne part de ceste maladie. Un de ses enfans en est mort et presque tout le reste avec tous ses domestiques ont esté ou sont encor malades. Pour luy il se porte beaucoup mieux qu'il n'a fait et semble hors de danger.

Le frère de Moggershill a eu une forte fièbre tièrce aussi, mais est presque guéry, mais la pauvre Mademoiselle Ida est tousjours fort mal de sa fièbre quarte, qui luy a bien diminué sa belle humeur.

Le Savoyard n'est pas encor arrivé.

Je vous félicite du bon succes de vos longitudes, mais il nous tarde bien de voir ces belles observations de Monsieur de Beaufort dont vous parlez. Je doute presque si vous ne les aurez pas envoyées à Monsieur van Beuningen dans cette lettre à grand volume. | f | Mais pourquoy ne nous l'eussiez-vous pas mandé? Le *Signor Padre* ne manquera pas sans doute de vous mander, comme il a comparé vostre séjour en France et le crédit

que vous y acquerrez à celui de Joseph en Egypte, et comme il fait estat que luy-mesme à la teste de nous tous vous y irons trouver encor un de ces jours.

On m'a proposé ces jours passez la résidence à la cour d'Espagne, à la place de feu Monsieur Rhede, quoy que sous caractère différent, et je pense que j'en pourrais venir à bout, mais le mal est que la plus grande partie des profits, qui estoit ceste immunité d'impôts, en est ostée. Je pense que je pourrais avoir de gages quelques 7 ou 8 mille livres, outre l'extraordinaire. Et je ne sçay à quoy je me résoudrois bien à la fin, surtout si une autre certaine affaire, qui a esté depuis peu en fort bon termes, et n'est pas encor entièrement desespérée, ne réussit pas. Mandez-moy un peu vostre advis sur cette résidence. Une des plus grandes difficultez que j'y trouve, c'est l'aage *del Signor Padre*, que selon les apparences je ne devois plus faire estat de revoir. Adieu.

Vertaling

Den Haag, 30 oktober 1669.

Ik heb de laatste dagen twee brieven van u ontvangen; de ¹eerste zes weken oud en de ²andere twee. Alles wat u aan vader hebt gezonden, te weten de glazen ogen, brilleglazen, de beschrijving van uw klavier enz. is goed aangekomen, zoals u ongetwijfeld ook van hem persoonlijk van tijd tot tijd zal hebben vernomen. Ik weet niet waarom de heer [Engelbert] van der Mijle de doos heeft willen openen, waarin u zegt dat u de pruik heeft gestopt, want hij heeft hem mij kaal en zonder doos of envelop gegeven. Natuurlijk kunnen de douanebeambten hem hebben geopend, maar dan had hij me dat minstens moeten zeggen.

Ik geef toe dat mijn leeftijdsberekeningen niet geheel juist zijn, maar er valt zo weinig op aan te merken dat dat niet van belang is, en des te minder omdat de Engelse ³tabel, waarop wij ons baseren, evenmin zo uiterst precies is, maar zoals de auteur [John Graunt] ervan zegt: ^L'Deze getallen benaderen in de praktijk de waarheid dicht genoeg, want mensen sterven niet in natuurlijke getallen of delen daarvan.'^J

Ziehier dan de methode die ik heb gebruikt. Ik bereken ten eerste de jaren die die 100 mensen tezamen moeten hebben geleefd, en dat geeft een totaal van 1822 jaren, hetgeen u zult zien op de volgende bladzijde.

De 36 personen die sterven onder de 6 jaar hebben gemiddeld 3 jaar geleefd hetgeen resulteert in	108 jaar
De 24 die sterven tussen 6 en 16 hebben gemiddeld 11 jaar geleefd, en dat maakt	264
De 15 die sterven tussen 16 en 26 hebben 21 jaar geleefd; dat maakt	315
De 9 tussen 26 en 36 hebben 31 jaar geleefd; dat maakt	279
De 6 tussen 36 en 46 hebben 41 jaar geleefd; dat maakt	246
De 4 tussen 46 en 56 hebben 51 jaar geleefd; dat maakt	204
De 3 tussen 56 en 66 hebben 61 jaar geleefd; dat maakt	183
De 2 tussen 66 en 76 hebben 71 jaar geleefd; dat maakt	142
En de ene die sterft tussen 76 en 86 heeft 81 jaar geleefd	81
totaal	1822 jaar

Deze 1822 jaren, gelijkelijk verdeeld over 100 mensen, geven ieder 18 jaar en ongeveer 2 maanden, hetgeen de [haalbare] leeftijd is van iedere geboren of verwekte mens, gemiddeld. Want houd intussen in het oog dat de Engelsman over verwekte mensen spreekt, en men kan daar net zo goed een register van bijhouden als van degenen die worden geboren, want de miskramen komen evenzeer voor in zijn observaties.

Welnu, om op onze berekening te komen en gedetailleerd te beschrijven hoelang iemand van de een of de andere leeftijd nog te leven heeft, ziehier hoe ik te werk ga.

Ik trek om te beginnen de 108 jaren (dat is [de som van] de leeftijd van de kinderen die sterven voor ze 6 jaar zijn) af van het totaal van 1822 jaren. Dan blijven over 1714 jaren, welke moeten worden verdeeld onder

1. Christiaan Huygens aan zijn broer Lodewijk, 28 augustus 1669 (6721A).
2. Christiaan Huygens aan zijn broer Lodewijk, 17 oktober 1669 (6727A).
3. John Graunt, *Natural and political observations* (Londen, 1662, 5/1665).

de 64 overgebleven personen, en dat maakt voor eenieder, dat wil zeggen voor ieder kind van 6 jaar 26 jaar en ongeveer 10 maanden, zodat dat op de genoemde leeftijd van 6 jaar iedereen nog 20 jaar en 10 maanden te leven heeft.

Vervolgens trek ik van de 1714 jaren [de som van] de leeftijd van de 24 personen die sterven tussen 6 en 16 [jaar] (dat zijn 264 jaren). Blijft over 1450 [jaar], te verdelen over de veertig overgebleven personen, hetgeen voor ieder van hen neerkomt op:

Dat wil zeggen:		jaren	maanden
Voor iedereen van 16 jaar	36 jaar en 3 maanden, zodat hen te leven blijft	20	3
Voor degenen van 26	komen er 45 jaren en 4 maanden, ofwel, hen resteren	19	4
Voor degenen van 36	53 jaren, 6 maanden; hen resteren	17	6
Voor degenen van 46	61 jaren. Hen resteren	15	-
Voor degenen van 56	67 jaren en 6 maanden. Hen resteren	12	8
Voor degenen van 66	74 jaren, 4 maanden. Hen resteren	8	4
Voor degenen van 76	81 jaren. Hen resteren	5	0
Voor degenen van 86	Niets	0	-

Wanneer ik de levensverwachting wil bepalen van iemand tussen de 36 en de 46 bijvoorbeeld, zoals u en ik, dan meet ik de nog komende jaren af evenredig aan die waarmee zij de 36 jaren meer of minder hebben overschreden, en zo voort.

Ten vervolge op het bovenstaande begrijp ik niet de redenering van uw berekening van 4 tegen 3, want naar mijn idee is de verdeling ongeveer gelijk wanneer men wedt dat iemand van 6 en iemand van 16 ongeveer 20 jaren te leven hebben. Ik wacht daarom op uw overwegingen, zoals ik u de mijne heb gestuurd.

Uit mijn laatste ⁴brief hebt u de geschiedenis kunnen lezen van de vrijpostigheid van de heer [Jean] graaf van Rieux. Hij was gedagvaard voor de 28ste van deze maand, maar omdat hij niet is verschenen heeft de fiscaal bij verstek een aanhoudingsbevel tegen hem verkregen. Hij is nog altijd bij de heer de ambassadeur [Simon Arnaud de Pomponne], en zou zijn tijd nogal onaangenaam doorbrengen als men hem daarbuiten betrapt. Hij heeft opnieuw aangeboden vergiffenis te vragen, en zelfs op zijn knieën voor de ⁵dames, als men dat wil, maar hun beste vrienden hebben hun aangeraden het recht zijn loop te laten hebben, waardoor hij zonder meer zal worden verbannen, en naar mijn mening is dat ook de beste genoegdoening die zij kunnen krijgen. Wij hebben vandaag uit Frankrijk vernomen dat zijn moeder, een wijze vrouw, woedend op hem is, en terwijl zij op het punt stond voor hem met de regering van Saint-Malo te onderhandelen, haar onderhandelingen heeft onderbroken bij het vernemen van deze onfatsoenlijke handelwijze.

In Leiden heerst helemaal niet de pest, maar het is een vorm van besmettelijke koorts die nauwelijks beter is die er heerst. De kerken zijn gesloten bij gebrek aan predikanten, en het stadhuis bij gebrek aan burgemeester en schepenen, van wie nauwelijks nog iemand op de been is. Onze goede vriend [Dirck van Leiden] van Leeuwen, die ook sinds kort burgemeester is, heeft zijn deel van die ziekte gekregen. Een van zijn kinderen is eraan gestorven en bijna al zijn verdere familie en zijn personeel zijn ziek of ziek geweest. Met hem gaat het veel beter dan eerst en hij lijkt nu buiten levensgevaar.

Zwager [Philips Doublet] van Moggershill heeft ook een zware koorts gehad, maar is vrijwel genezen. Maar arme juffrouw Ida [van Dorp] is nog steeds ernstig onder de koorts, wat ook haar goede humeur behoorlijk heeft aangetast.

De ⁶Savoyaard is nog niet aangekomen.

Ik feliciteer u met het succes met uw lengtegraden, maar wij verlangen er zeer naar de mooie waarnemingen van de ⁷heer Beaufort waarover u spreekt te zien. Ik denk bijna dat u ze misschien wel naar de heer [Coenraad]

4. Deze brief is verloren gegaan.

5. Namelijk Maineau, echtgenote van N. Godyn; Sanneke Pergens, dochter van Jacob Pergens; Leonora Bartolotti, echtgenote van Jacques Pergens; Susanna Ryckaert, echtgenote van Constantijn Huygens jr.

6. De knecht van Sebastien de Chièze.

7. François de Vendôme (hertog van Beaufort).

van Beuningen hebt gestuurd in die dikke brief. Maar waarom heeft u ze niet aan ons opgestuurd? ^LVader^J zal ongetwijfeld niet nalaten u te vertellen hoe hij uw verblijf in Frankrijk en het voordeel dat uzelf ermee heeft kunnen behalen, heeft vergeleken met dat van Joseph in Egypte, en hoe hij erop staat om aan het hoofd van ons allen een dezer dagen u daar te zullen aantreffen.

Men heeft mij enkele dagen gelden het residentschap bij het Spaanse hof aangeboden, ter vervanging van wijlen de heer [Hendrik baron] van Reede, zij het in gewijzigde vorm, en ik denk dat ik het karwei zou kunnen klaren, maar het vervelende is dat het grootste deel van het voordeel, namelijk vrijwaring van belastingen, is verdwenen. Ik geloof dat ik als bezoldiging zo'n zeven- of achtduizend ponden kan verdienen buiten de extra's. En ik weet niet waartoe ik uiteindelijk moet besluiten, vooral als die bepaalde andere zaak die sedert kort goede vooruitzichten heeft en die er niet geheel wanhopig voorstaat, niet slaagt. Vertel mij uw mening over deze betrekking. Een van de grootste problemen vind ik de leeftijd ^Lvan onze vader,^J die ik naar het schijnt dan niet meer zal weerzien. Vaarwel.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN [GERHARD BERNARD] VON PÖLLNITZ [BERLIJN]
14 NOVEMBER 1669
6733

Samenvatting: Huygens vraagt Pöllnitz te willen bemiddelen omdat de twee luiten die Huygens zou erven van Fabian von Dohna, in handen zijn gevallen van de secretaris van de Keurvorst van Brandenburg. Huygens wil in ieder geval de grootste luit graag hebben, om deze tot een theorbe te kunnen laten ombouwen.

Over een antwoord van Pöllnitz is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 277-278: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 60, pp. 50-52: volledig.

— Worp 6, nr. 6733, pp. 256-257: samenvatting.

— Rasch2007, nr. 6733, pp. 1098-1091: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Frederik Willem van Brandenburg; Elisabeth Charlotte van Dohna; Fabian van Dohna; Franz Meinders; Otto von Schwerin.

Plaats: Frankrijk.

Glossarium: baladin (danser); courante; instrument (muziekinstrument); luth (luit); musique (muziek); sarabande; symphonie (samenklank); tiorbe (theorbe).

Transcriptie

Copie.

¹À Monsieur de Pelnitz, Capitaine des Gardes et Grand-Escuyer de Son Altesse Electorale de Brandenburg.

À La Haye, ce 14^e Novembre 1669.

Monsieur,

Voyci bien une affaire de plus haute considération, que celle dont j'ay osé vous importuner il y a quelque temps. Préparez-vous, s'il vous plaist, à une terrible entremise. Mademoiselle de Dona, s'estant faicte forte de me faire héritier de feu Monsieur le Comte Fabian de Dona, pour un de ses deux luths, me tesmoigne avec une complaisance de regret la plus obligeante du monde de se veoir malheureusement prévenue en son dessein par le premier Secrétaire de Son Altesse Electorale, à qui lesdits deux luths auroyent esté mis en main avant sa lettre arrivée. Or, est-ce, Monsieur, qu'il y en avoit un grand et un petit ou médiocre, que j'ay veu souvent toucher au défunct.

C'estoit pour moy le grand, auquel s'adessoit mon estoccade, non pas pour m'en servir en luth (car je pense qu'à celui que je possède il n'y a rien d'esgal au monde, moy qui en ay veu passer des dousaines par mes mains en propre) mais à dessein de le transformer et ériger en qualité de tiorbe, le tenant plus propre à celà qu'au viel usage, à raison de l'amplitude de sa taille, comme vous sçavez que les plus gros ventres ne s'accomodent pas si bien à la Courante et à la Sarabande, que ces baladins secs et descharnez que vous avez veu tousjours un pied ou deux en l'air à la cour de France.

Ma conclusion, Monsieur, tend à vous supplier très-humblement d'avoir la bonté de sçavoir de ce noble gentilhomme, que je n'ay pas l'honneur de connoistre, présent possesseur desdits deux instrumens, si en faveur de la belle harmonie on ne pourroit l'induire à se contenter du médiocre pour son | 278 | usage, et souffrir que l'autre me fust confié pour en disposer comme dessus.

Assurément il n'a pas encore trouvé le secret de toucher deux luths à la fois, non plus que moy, qui me mesle du mestier il y a plus de 60 ans. Que si donc il s'attache à celui dont j'ay veu ledit Monsieur de Dona

1. Naam geadresseerde autograaf.

se réjouir le plus ordinairement, j'ose luy demander, Monsieur, qu'à vostre intercession il me permette de sauver l'autre de la rouille et de la tigue. Si ce n'est pas là son inclination, je n'ay rien dit, ni ne voudray jamais rien dire, sinon que je regretteray inconsolablement de vous avoir rompu la teste d'une bagatelle.

J'espère cependant que vous voudrez bien mettre le tout *op den kerfstock van den ouden credo*, sans reveler ma folie à Monsieur le Baron de Schwerin quoy qu'et dans sa grande discretion et dans son affection très-constante à la musique, je croirois pouvoir rencontrer en luy quelque benigne interpretation à ce qu'à l'aage où vous me sçavez, je ne cesse de resver après la symphonie, mon mal invétéré; luy-mesme peut estre, n'en estant pas encor bien delivré.

Vous l'allez estre de moy, mon cher Monsieur, car voyci, heureusement pour vous, le bout de mon papier où il ne me reste plus d'espace que pour vous dire, un peu dans les formes et avec le respect que je doibs, que je suis sans reserve,

Monsieur,

[etc.].

Vertaling

Aan de heer Pöllnitz, kapitein van de gardes en opperstalmeester van Zijne Hoogheid de keurvorst van Brandenburg.

Den Haag, 14 november 1669.

Mijnheer,

Hier is een zaak die meer het overwegen waard is dan ²die waarmee ik enige tijd geleden heb gewaagd u lastig te vallen. Weest u alstublieft voorbereid op een vreselijke bemiddeling. Juffrouw [Elisabeth Charlotte, freule] van Dohna, die vastbesloten was mij één van de twee luiten van wijlen de heer Fabian graaf van Dohna te laten erven, heeft mij vriendelijk met een hoogst welwillende spijtbetuyging verzekerd zich ongelukkigerwijs te zien gedwardsboomd in haar opzet door de eerste ³secretaris van Zijne ⁴Hoogheid de keurvorst, aan wie de twee genoemde luiten in handen zouden zijn gegeven voordat haar brief was aangekomen. Welnu, mijnheer, er is een grote en een kleine of middelgrote, waarop ik de overledene vaak heb horen spelen.

Het is wat mij betreft de grote waarop mijn aanval zich richt, niet om te dienen als luit (want ik geloof niet dat er één op de wereld gelijk is aan die welke ik bezit, ik, die reeds tientallen in handen heb gehad) maar om hem te veranderen en hem te verheffen tot de hoedanigheid van theorbe, waartoe ik hem geschikter acht dan tot zijn huidig gebruik, vanwege zijn afmetingen, omdat zoals u weet de dikste buiken zich niet zo goed lenen om er courantes en sarabandes op te spelen als die droge en uitgemergelde dansers die u aan het Franse hof hebt gezien met een voet of twee in de lucht.

Tenslotte, mijnheer, wil ik u nederig smeken de goedheid te hebben de edele heer die ik niet persoonlijk ken, die thans de bezitter is van de genoemde twee instrumenten, te vragen of men hem terwille van de goede harmonie niet kan overhalen zich tevreden te stellen met de kleinere, en toe te staan dat de andere mij wordt toevertrouwd om te veranderen zoals hierboven vermeld.

Het is zeker dat hij de geheime kunst om twee luiten tegelijk te bespelen nog niet heeft ontdekt, evenmin als ik, die mij al ruim zestig jaar met dit vak bezighoud. Maar als hij zich beperkt tot dat waarmee ik de heer Dohna zich doorgaans heb zien vermaken, durf ik hem te vragen, mijnheer, of hij mij op uw voorspraak toestaat

2. Huygens' verzoek om Lodewijk Huygens Copes te laten opvolgen als resident voor de keurvorst in Den Haag; zie Huygens aan Pöllnitz, 1 april 1669 (Worp 6, nr. 6698, p. 246).

3. Franz Meinders (1630-1695) was van 1658 tot 1670 eerste secretaris van keurvorst Frederik Willem.

4. Frederik Willem van Brandenburg.

de ander van roest en bederf te redden. Als hij daartoe niet genegen is, heb ik niets gezegd, noch zal ik ooit nog iets zeggen, behalve dat het mij ontroostbaar spijt u zich het hoofd over een bagatel te hebben laten breken.

Ik hoop evenwel dat u het wilt gooien ^Lop de kerfstok van het oude *credo*,^J zonder mijn dwaasheid te onthullen aan de heer [Otto] baron Schwerin, hoewel ik vanwege zijn grote discretie en zijn voortdurende voorliefde voor de muziek, zou denken bij hem een welwillend begrip te kunnen ontmoeten voor het feit dat ik op mijn leeftijd, die u kent, niet ophoud te dromen van mijn muziek, mijn ingewortelde kwaal, waarvan hij zelf misschien ook nog niet is verlost.

U zult van mij verlost zijn, mijn beste heer, want hier is, gelukkig voor u, het einde van mijn papier, waar mij niet meer ruimte overblijft dan om u te zeggen, volgens de vereiste vorm en met verschuldigde eerbied, dat ik onvoorwaardelijk ben,

mijnheer,

[enz.].
